

УДК 37.015.31:022.1

Я. І. Юрків

ФОРМУВАННЯ ІДЕАЛІВ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Проблеми патріотичного виховання громадян України і, зокрема, школярів є надзвичайно актуальними на сучасному етапі розвитку нашої держави. У контексті подальшої розбудови суспільства виникає потреба у формуванні активної, творчої особистості школяра-патріота, від діяльності якого у майбутньому значною мірою залежатиме духовний розвиток і добробут Української держави. Чітке визначення ідеалів патріотичного виховання школярів сприятиме оптимізації цього важливого напрямку виховання та подоланню негативних явищ у суспільній свідомості, зокрема відсутності у молодих людей чітких світоглядних основ поведінки і діяльності, байдужості до державних проблем, низького рівня моральності та культури тощо.

Проблеми національного, громадського та патріотичного виховання України є предметом досліджень багатьох учених, зокрема І. Бега, А. Бойко, М. Боришевського, О. Вишневіського, С. Карпенчук, О. Киричука, Б. Ковбаса, В. Костіва, Ю. Римаренка, О. Сухомлинської, Г. Філіпчука, П. Щербаня та ін., в яких, зокрема, розглядаються ідеали та цінності патріотичного виховання.

Зазначимо, що проблема патріотизму, сутності патріотичної свідомості, почуттів індивідів, зокрема й любові до батьківщини, знайшла своє відображення у вітчизняній (В. Бичко, Л. Буєва, Л. Сохань, І. Стогній) та зарубіжній (І. Кант, К. Роджерс, Е. Фромм та ін.) філософії. В Україні проблеми патріотизму школярів досліджували А. Бондар, В. Бондар, І. Зязюн, А. Дем'янчук, О. Мороз, І. Ткаченко, О. Рудницька, Т. Шашло, М. Шкіль, М. Ярмаченко та ін.

Проблеми патріотизму різних вікових груп дітей та шкільної молоді досліджують Н. Баєрська, М. Вишняк, В. Ганський, С. Гуменюк, І. Мартинюк, М. Касиль, О. Кононко, Р. Осипець, Ю. Руденко, Ю. Черножук.

Мета статті – проаналізувати формування ідеалів патріотичного виховання школярів на сучасному етапі.

Аналіз сучасного стану патріотичного виховання показує, що його чітка система формування, на жаль, не склалася. Зокрема, немає чіткого понятійно-категоріального апарату та відповідної нормативно-правової бази. Незважаючи на значну кількість праць, поняття «ідеал патріотичного виховання» та «національне виховання» недостатньо досліджені.

Головна мета національного виховання – набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних

взаємин, формування у молоді незалежно від національної приналежності особистісних рис громадян Української держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури [3, с. 74].

У Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні зміст виховання визначається системою загальнокультурних і національних цінностей і сукупності соціально значущих якостей особистості, що характеризують її відповідні відношення-ставлення: до суспільства й держави, до людей і себе, свого фізичного «Я», до природи, праці й мистецтва. У цьому документі конкретизується система таких ставлень, які передбачають «поєднання інтересів особистості – вільного саморозвитку й збереження своєї індивідуальності; суспільства – саморозвиток особистості має здійснюватись на моральній основі; держави, нації – діти мають зростати національно свідомими громадянами, патріотами, здатними забезпечити країні гідне місце у цивілізованому світі.

Основу виховання громадян, у тому числі патріотичного виховання школярів, становлять моральні ідеали, які домінують в українському суспільстві. Моральність як одна з найважливіших форм суспільної свідомості «пронизує» весь процес життєдіяльності суспільства, регулюючи людську поведінку.

Національне виховання в Українській державі має бути спрямоване на формування у молоді і дітей світоглядної свідомості, ідей, поглядів, переконань, традицій, звичаїв, інших соціально значущих надбань вітчизняної і світової духовної культури.

П. Щербань розглядає складові національної самосвідомості особистості такі як:

- любов до рідної землі і свого народу;
- повага до батьків, культури та історії, традицій, звичаїв рідного народу;
- патріотизм і готовність захищати українську державу;
- працелюбність, бажання працювати задля розквіту держави;
- досконале володіння українською мовою;
- культура міжособистісного спілкування;
- морально-етична культура;
- духовна культура;
- політична, правова, фізична та екологічна культура;
- повага до Конституції, законодавства і державної символіки України;
- глибоке усвідомлення громадської відповідальності;
- художньо-естетичне виховання;
- сформовані почуття національної самосвідомості, гідності та гордості за свою Батьківщину [3, с. 85].

Як зазначалося, серед учених нині немає єдиного бачення виховного ідеалу українських громадян, зокрема ідеалу патріотичного виховання школярів, а в існуючих підходах майже зовсім не згадується патріотичний компонент. Наприклад, в «Основах національного виховання» узагальненим ідеалом українця вважається «... людина лагідна і щира, правдолюбна і доброзичлива, дотепна і жартівлива, талановита і працююча, витривала тощо» [1, с. 119]. І. Підласий під виховним ідеалом розуміє сукупність таких понять, як Людина, Любов, Доброта, Справедливість, Пізнання Бога і себе, Воля, Здоров'я, Родина [2, с. 13].

Ідеалом патріотичного виховання школяра є особистість із науковим світоглядом, сформованою патріотичною самосвідомістю, стійкими, позитивно спрямованими та соціально значущими поглядами, почуттями, ставленнями й нормами поведінки та діяльності, яка глибоко усвідомлює соціальні вимоги держави, що містяться у відповідних нормативно-правових актах, переконана в необхідності їх безумовного дотримання й усебічно готова до цього, сумлінно виконує громадянський обов'язок і, зокрема, обов'язки школяра, прагне зміцнити практичними справами Українську державу та суспільство загалом і готова стати на їх захист.

Враховуючи специфіку навчально-виховного процесу навчальних закладів, систему ідеалів і цінностей патріотичного виховання старшокласників можна уявити як сукупність двох взаємопов'язаних підсистем. Це, по-перше, ті ідеали та цінності, які мають національний та загальнолюдський характер і пов'язані з національно-історичними традиціями та звичаями українського народу тощо. По-друге, такі, що зумовлені соціальним статусом школярів і специфікою їхньої діяльності.

Перша підсистема цінностей є єдиною щодо всіх громадян України і базовою щодо патріотичного виховання старшокласників. Вона охоплює кращі національні та загальнолюдські цінності. При цьому, як ішлося вище, безальтернативною є пріоритетність національних цінностей, оскільки вони охоплюють усі компоненти українського народу, як і його матеріальної культури, і є серцевиною освіти і виховання.

Обґрунтовуючи цю систему цінностей, необхідно, наголошуючи на пріоритетності, неповторності й унікальності духовних цінностей українського народу, звертати увагу на їх принципові відмінності від цінностей інших народів. Цікавими в цьому плані є погляди О. Вишневського, який розглядає цінності виховання у їхньому зв'язку з відповідними стратегіями виховання. Виділяючи в своїй класифікації три таких стратегії (християнсько-ідеалістичну, антихристиянсько-ідеалістичну та прагматичну (антропоцентричну), він вважає першу з них адекватним орієнтиром для побудови української системи виховання.

Основоположною цінністю українських громадян і, зокрема, школярів є національна ідея, що має бути покладена в основу патріотичного виховання. За своєю сутністю її можна вважати одвічним прагненням українців мати свою самостійну, незалежну соборну державу й щасливе, процвітаюче і демократичне суспільство та зберегти себе як

націю з власною культурою, освітою, системою виховання, духовністю. У її структурі обов'язково мають бути не лише емоційно-почуттєвий та естетичний, а й мотиваційний та діяльнісний компоненти, які б забезпечували участь громадян, зокрема школярів, у патріотичній діяльності.

Національна ідея становить основу таких патріотичних цінностей громадян, як національна гордість, любов до України, прагнення до усвідомленої патріотичної діяльності заради неї. Маючи надзвичайно велике значення для виховання школярів і стабільного розвитку суспільства в цілому, національна ідея не є якимось «допоміжним», «бажаним» атрибутом світогляду, а найважливішим чинником, від якого безпосередньо залежить рівень свідомості, самосвідомості та позитивно спрямованої соціальної активності населення. У зв'язку з цим подальше наукове обґрунтування національної ідеї з урахуванням цінностей українського народу необхідно розглядати як актуальне завдання.

Пріоритетними напрямками реформування патріотичного виховання вважали:

- формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу;
- забезпечення духовної єдності поколінь;
- формування високої мовної культури;
- прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій усіх народів України;
- виховання духовної культури особистості;
- фізичний розвиток дітей і молоді;
- виховання поваги до Конституції, законодавства, державної символіки України;
- усвідомлення взаємозв'язку між ідеями свободи, правами та громадянською відповідальністю;
- художньо-естетична освіченість і вихованість особистості;
- формування екологічної культури людини;
- розвиток індивідуальних здібностей і талантів;
- навички міжособистісного спілкування та підготовка молоді до життя в умовах ринкових відносин;
- основу національного виховання мають становити принципи гуманізму, демократизму, єдності сім'ї і школи, наступності та спадковості поколінь [3, с. 83].

Таким чином, ідеал патріотичного виховання і ціннісні орієнтації школярів є важливими педагогічними категоріями, які визначають засади, спрямованість і зміст цього важливого напрямку виховання та акумулюють в собі духовні пріоритети нашого народу. Тому в основу патріотичного виховання мають бути покладені історичні й культурні цінності, традиції та звичаї нашого народу, значення яких зростає в умовах європейської інтеграції України.

Список використаної літератури

1. Основи національного виховання : Концептуальні положення / В. Г. Кузь, Ю. Д. Руденко, З. О. Сергійчук. [В 2-х ч.]. – К. : Інформ.-вид. центр «Київ», 1993. – 152 с. **2. Підласий І. В.** Реалії сучасного українського виховання / І. В. Підласий // Рідна школа. – 2000. – № 4. – С. 4 – 13. **3. Щербань П. М.** Прикладна педагогіка [Навч.-метод. посіб.] / П. Щербань – К. : Вища школа, 2002. – 215 с.

Юрків Я. І. Формування ідеалів патріотичного виховання школярів на сучасному етапі

У статті розглядаються поняття «ідеали патріотичного виховання», «національне виховання». Аналізуються складові національної самосвідомості особистості: любов до рідної землі і свого народу; повага до батьків, культури та історії, традицій, звичаїв рідного народу; патріотизм і готовність захищати українську державу; працелюбність, бажання працювати задля розквіту держави; досконале володіння українською мовою; культура міжособистісного спілкування; морально-етична культура; духовна культура; політична, правова, фізична та екологічна культура; повага до Конституції, законодавства і державної символіки України; глибоке усвідомлення громадської відповідальності; художньо-естетичне виховання; сформовані почуття національної самосвідомості, гідності та гордості за свою Батьківщину. Розкриваються пріоритетні напрями реформування патріотичного виховання. Наголошується на важливості національних цінностей у вихованні школярів на сучасному етапі.

Ключові слова: патріотичне виховання, школярі, ідеал, ціннісні орієнтації, національне виховання, самосвідомість.

Юрков Я. И. Формирование идеалов патриотического воспитания школьников на современном этапе

В статье рассматриваются понятия «идеалы патриотического воспитания», «национальное воспитание». Анализируются составляющие национального самосознания личности: любовь к родной земле и своему народу; уважение к родителям, культуры и истории, традиций, обычаев родного народа; патриотизм и готовность защищать украинское государство; трудолюбие, желание работать для расцвета государства; совершенное владение украинским языком; культура межличностного общения; морально-этическая культура; духовная культура; политическая, правовая, физическая и экологическая культура; уважение к Конституции, законодательству и государственной символики Украины; глубокое осознание общественной ответственности; художественно-эстетическое воспитание; сформированы чувства национального самосознания, достоинства и гордости за свою Родину. Раскрываются приоритетные направления реформирования патриотического воспитания. Подчеркивается важность национальных ценностей в воспитании школьников на современном этапе.

Ключевые слова: патриотическое воспитание, школьники, идеал, ценностные ориентации, национальное воспитание, самосознание.

Юрків Я. І. Формирование идеалов патриотического воспитания школьников на современном этапе

В статье рассматриваются понятия «идеалы патриотического воспитания», «национальное воспитание». Анализируются составляющие национального самосознания личности: любовь к родной земле и своему народу; уважение к родителям, культуре и истории, традициям, обычаям родного народа; патриотизм и готовность защищать украинское государство; трудолюбие, желание работать для расцвета государства; совершенное владение украинским языком; культура межличностного общения; морально-этическая культура; духовная культура; политическая, правовая, физическая и экологическая культура; уважение к Конституции, законодательству и государственной символике Украины; глубокое осознание общественной ответственности; художественно-эстетическое воспитание; сформированы чувства национального самосознания, достоинства и гордости за свою Родину. Раскрываются приоритетные направления реформирования патриотического воспитания. Подчеркивается важность национальных ценностей в воспитании школьников на современном этапе.

Ключевые слова: патриотическое воспитание, школьники, идеал, ценностные ориентации, национальное воспитание, самосознание.

Yurkiv Ya. I. the Formation of ideals of Patriotic upbringing at the present stage

The article discusses the concept of "ideals of Patriotic education", "national education". Analyzes the components of national consciousness of personality: love to the native land and its people; respect for parents, culture and history, traditions and customs of the native people; the patriotism and readiness to defend the Ukrainian state; the diligence, desire to work for the flourishing of the state; mastery of the Ukrainian language, culture and interpersonal communication; ethical culture; spiritual culture; political, legal, physical and ecological culture; respect for the Constitution, legislation and state symbols of Ukraine; awareness of social responsibility; art and aesthetic education; formed national identity, dignity and pride for their country. Reveals the priority directions of reforming of Patriotic education. Stresses the importance of national values in the education of pupils at the present stage.

Key words: Patriotic education, students, ideal, value orientation, national education, consciousness.

Стаття надійшла до редакції 03.09.2015 р.

Прийнято до друку 30.10.2015 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.